

INAMICII DE IERI ȘI DE AZI AI SECURITĂȚII ÎN EUROPA

MONICA-IOANA BĂLAN*

Abstract. *Nowadays, while analyzing the European and international security, one usually overlooks that identifying and assessing potential or current threats is in fact subjective. The outcome of such an action depends to a large extent on the mentalities that unrelentingly influence the person/group of persons conducting that action. Therefore, identifying and assessing threats becomes a matter of perception and internal threats gain prominence over the external ones. Also, it is equally important to highlight that external threats are triggered by internal ones, specifically through the inability of national authorities and international organisations to stimulate and strengthen social cohesion and to implement a common action plan in crisis situations.*

Keywords: *threats, risks, security, concepts, Europe.*

Reconceptualizarea și extinderea conceptului de securitate. Securitatea tradițională versus securitatea colectivă

Înainte de a trece în revistă inamicii securității din istoria recentă, se impune să definim, pe scurt, modul în care specialiștii din domeniile relații internaționale și *intelligence* se raportează în prezent la conceptul de securitate. Începând cu anii 1960, „securitatea“ a trecut printr-o serie de transformări teoretice – legate, în principal, de reevaluarea unor amenințări, riscuri și vulnerabilități tradiționale și identificarea unora noi –, care au fost favorizate inclusiv de încheierea Războiului Rece și de intensificarea procesului de globalizare.

Anterior, conceptul de securitate se referea în mod tradițional la un stat suveran, care era parte componentă a unui sistem internațional inflexibil. În cadrul acestuia, statul reprezenta atât obiectul securității, cât și principalul furnizor al acesteia. Treptat, „securitatea“ a început să fie menționată în legătură cu o serie de amenințări noi care nu mai priveau ca actor principal exclusiv statul, iar aria de aplicare a securității a fost lărgită la un nivel colectiv, care pune accent inclusiv pe cooperarea dintre state, cu scopul de a evita izbucnirea unor noi conflicte. Prin urmare,

---

* Doctorandă în Istorie la Universitatea din București.
Rev. Șt. Pol. Rel. Int., XIV, 2, pp. 63–70, București, 2017.

„securitatea“ a fost extinsă din planul tradițional, militar și diplomatic, adaptându-se unor dimensiuni noi, economice, societale și de mediu¹.

În ceea ce privește termenul de „securitate societală“, acesta pune pe primul loc oamenii în ansamblul lor. Conceptul a fost introdus de Școala de la Copenhaga pe fondul declanșării unor conflicte etnice și războaie civile, precum și apariției unor probleme privind coeziunea și stabilitatea internă a unor țări².

Cu privire la securitatea societală, Hans Günter Brauch a sintetizat mai multe amenințări, riscuri și vulnerabilități: subdezvoltarea, care afectează îndeplinirea necesităților de bază; conflictele și încălcările drepturilor omului, care generează sentimentul de frică; dezastrele și hazardele naturale, care au un impact negativ evident; încălcarea drepturilor omului, care afectează capacitatea celor vizați de a-și trăi viața cu demnitate. Pentru a crea condițiile necesare existenței securității societale, devine necesar ca persoanele vulnerabile la dezastre naturale (inundații, alunecări de teren, secete), care sunt de obicei însoțite și agravate și de alte amenințări (sărăcie), riscuri și vulnerabilități (insecuritatea alimentară, condiții improprii de locuire) să fie avertizate în mod adecvat cu privire la pericolele potențiale, pregătiți și protejați împotriva acestora³.

Diferențele dintre securitatea tradițională și cea societală sunt semnificative și pot fi relevate de răspunsurile oferite la o serie de întrebări care pot fi puse în legătură cu securitatea: pentru cine și către cine se face, ce valori privește, ce amenințări urmărește și prin ce mijloace se face⁴.

Încă de la finalul secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea, comunitatea internațională a fost nevoită să facă față unor situații complexe și de natură să producă reverbații la nivel regional. De exemplu, conflictele din Balcani și din sudul Caucazului au fost caracterizate de pierderi de vieți omenești, relocarea unei părți a populației, colaps din punct de vedere economic al unor state implicate, precum și intervenții motivate de interesele proprii ale statelor vecine. Răspunsul comunității internaționale la aceste probleme, la efectelor lor potențiale de contagiune în regiune și la consecințele lor în planul umanitar și al drepturilor umane au presupus alocarea unor resurse financiare și logistice foarte mari și,

¹ Vezi Hans Günter Brauch, *Concepts of Security Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks*, în H. G. Brauch, Ú. Oswald Spring, C. Mesjasz, J. Grin, P. Kameri-Mbote, B. Chourou, P. Dunay, J. Birkmann (Eds.), *Coping with Global Environmental Change, Disasters and Security: Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks*, disponibil la <http://www.springer.com/us/book/9783642177750>, accesat la 08.10.2015, pp. 62-64, Peter Burgess, Serge Gutwirth, *A Threat Against Europe: Security, Migration and Integration*, disponibil la <http://www.ies.be/node/1223>, accesat 09.10.2015 (în continuare, se va cita Hans Günter Brauch, *Concepts of Security Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks*, în H. G. Brauch, Ú. Oswald Spring, C. Mesjasz, J. Grin, P. Kameri-Mbote, B. Chourou, P. Dunay, J. Birkmann (Eds.), *Coping with Global Environmental Change, Disasters and Security*).

² Vezi Hans Günter Brauch, *Concepts of Security Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks*, în H. G. Brauch, Ú. Oswald Spring, C. Mesjasz, J. Grin, P. Kameri-Mbote, B. Chourou, P. Dunay, J. Birkmann (Eds.), *Coping with Global Environmental Change, Disasters and Security*, pp. 63, 103-104.

³ Hans Günter Brauch, *Concepts of Security Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks*, în H. G. Brauch, Ú. Oswald Spring, C. Mesjasz, J. Grin, P. Kameri-Mbote, B. Chourou, P. Dunay, J. Birkmann (Eds.), *Coping with Global Environmental Change, Disasters and Security*, p. 106.

⁴ Hans Günter Brauch, *Concepts of Security Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks*, în H. G. Brauch, Ú. Oswald Spring, C. Mesjasz, J. Grin, P. Kameri-Mbote, B. Chourou, P. Dunay, J. Birkmann (Eds.), *Coping with Global Environmental Change, Disasters and Security*, p. 62.

deoarece de cele mai multe ori, nu s-a putut constata o soluționare a situației, au antrenat, pe termen mediu și lung, riscuri asociate, inclusiv de menținere a instabilității în regiune⁵.

În prezent, toate statele de pe glob, inclusiv cele din Europa, continuă să se confrunte, în modul individual sau prin efecte indirecte, cu o gamă largă de amenințări, atât noi, cât tradiționale, cum ar fi forme noi de naționalism, conflicte etnice și războaie civile, riscuri aferente dezvoltării tehnologiei informației, război chimic și biologic, conflicte pentru împărțirea resurselor naturale, pandemii, migrații în masă, terorismul transnațional și încălzirea globală⁶.

Revenind la dimensiunea teoretică, în prezent, potrivit lui Hans Günter Brauch, privit din punct de vedere politic, conceptul de securitate nu are, cel puțin în gândirea occidentală, un înțeles independent, fiind menționat doar în conexiune cu valorile sistemelor individuale sau a celor societale. În același timp, dacă alegem să-l definim prin prisma științelor sociale, conceptul capătă „un înțeles ambiguu și flexibil”⁷. Pe de altă parte, Arnold Wolfers a arătat că există două fețe ale „securității”: unul „obiectiv”, care „măsoară absența amenințărilor la adresa valorilor dobândite”, iar altul „subiectiv”, care măsoară „absența fricii că asemenea valori ar putea fi atacate”⁸.

Nu trebuie neglijat nici faptul că există o serie de factori obiectivi care pot influența percepția asupra securității și a problemelor care pun în pericol menținerea acesteia. Spre exemplu, conform lui Hedley Bull, Gabriele Wight și Ken Booth, unii dintre acești factori subiectivi sunt viziunea asupra lumii și tradițiile, ambele intrinseci gândirii analistului, respectiv mentalitatea factorilor de decizie⁹.

Amenințări venite din interior. Riscuri și variante de acțiune

În opinia noastră, în prezent, riscurile și vulnerabilitățile cele mai mari la adresa securității statelor provin din mediul intern. Acestea sunt cu atât mai importante, cu cât, fiind mai greu de perceput la adevăratul potențial, sunt cu atât mai dificil de gestionat.

Prima dintre amenințări ar fi lipsa de încredere a autorităților statelor, care se poate materializa prin contestarea sau nerespectarea intereselor, valorilor și principiilor deja stabilite prin acorduri sau tratate internaționale. Pentru a evita conse-

⁵ Albrecht Schnabel (Ed.), *Southeast European Security: Threats, Responses, Challenges*, disponibil la https://www.novapublishers.com/catalog/product_info.php?products_id=794, accesat la 09.10.2015.

⁶ Peter Burgess, Serge Gutwirth, *A Threat Against Europe: Security, Migration and Integration*, disponibil la <http://www.ies.be/node/1223>, accesat 09.10.2015.

⁷ Hans Günter Brauch, *Concepts of Security Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks*, în H. G. Brauch, Ú. Oswald Spring, C. Mesjasz, J. Grin, P. Kameri-Mbote, B. Chourou, P. Dunay, J. Birkmann (Eds.), *Coping with Global Environmental Change, Disasters and Security*, p. 61.

⁸ Arnold Wolfers, *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*, Baltimore, The Johns Hopkins Press, 1962, *apud* Hans Günter Brauch, *Concepts of Security Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks*, în H. G. Brauch, Ú. Oswald Spring, C. Mesjasz, J. Grin, P. Kameri-Mbote, B. Chourou, P. Dunay, J. Birkmann (Eds.), *Coping with Global Environmental Change, Disasters and Security*, p. 61.

⁹ Vezi Hans Günter Brauch, *Concepts of Security Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks*, în H. G. Brauch, Ú. Oswald Spring, C. Mesjasz, J. Grin, P. Kameri-Mbote, B. Chourou, P. Dunay, J. Birkmann (Eds.), *Coping with Global Environmental Change, Disasters and Security*, p. 62.

cințele negative ivite pe acest plan, autoritățile ar trebui să se asigure că instituțiile dedicate există, sunt funcționale și au instrumentele necesare pentru a se ocupa de implementarea intereselor, valorilor și principiilor internaționale¹⁰.

O altă problemă este absența rezilienței publice, care are drept cauză respingerea cvasiunanimă a importanței securității colective ca factor relevant în viața cotidiană, fiind relevată de implicarea redusă a statelor europene în crize din afara continentului. Situația este cu atât mai gravă, cu cât, în acele instanțe în care statele europene au ales să se implice în acțiuni militare externe, cu miză măcar teoretic strategică, reprezentanții occidentali fie au oferit explicații false cu privire la motivele care au stat la baza hotărârii, fie au prezentat versiuni inexacte cu privire la desfășurarea operațiunilor. Din acest motiv, o parte din public și-a pierdut încrederea în asemenea misiuni externe, fapt care face foarte dificilă justificarea unei eventuale creșteri a capacităților materiale¹¹.

Un alt aspect important negativ este că, în pofida existenței a numeroase amenințări externe, statele comunitare nu acționează întotdeauna plecând de la premisele coeziunii și solidarității. Acest aspect reiese din faptul că unele dintre acestea nu se consultă cu alți membri NATO în materie de decizii de apărare și aleg să-și protejeze și să-și izoleze propriile industrii de apărare. O soluție ar fi construirea unui sistem integrat și specializat de producție în domeniul apărării de pe urma căruia să beneficieze în mod egal și garantat toate statele¹².

În ceea ce privește lipsa coeziunii, problema este că, prin tratatele comunitare, inclusiv prin Tratatul de la Lisabona din 2007, deciziile de securitate au fost lăsate la latitudinea statelor membre. Prin urmare, în condițiile în care statele nu doresc să renunțe la suveranitate în domeniile apărare și securitate, la nivel comunitar este dificil de adoptat o strategie comună și unitară care să vizeze atât starea de pace, cât și pe cea de război¹³.

Astfel, majoritatea acestora nu par dispuse să se confrunte cu amenințările externe în mod colectiv, unul dintre motive fiind cel financiar. De altfel, cheltuielile și deciziile în planul securității și apărării sunt punctul în care lipsa de încredere și absența coeziunii se suprapun, cu efecte nu tocmai dezirabile. În prezent, situația sectoarelor de securitate și apărare din majoritatea statelor europene este dificilă. Deși cheltuielile de securitate interne (aferele forțelor de impunere a legii, supravegherii, colectării informațiilor interne și contracarării terorismului) au crescut treptat, cele alocate apărării și securității externe au scăzut, dimpotrivă, semnificativ, statele UE, profitând de faptul că se află și sub umbrela NATO.

¹⁰ Jan Techau, *The Four Threats to European Security*, October 2, 2012, disponibil la <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=49541>, accesat la 08.10.2015.

¹¹ Jan Techau, *The Four Threats to European Security*, October 2, 2012, disponibil la <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=49541>, accesat la 08.10.2015.

¹² Sylvie Kauffmann, Stefan Kornelius, *From Islamism to Putin, Europe faces new threats – but can it unite to fight?*, 5 February 2015, disponibil la <http://www.theguardian.com/world/2015/feb/05/europe-threats-islamism-putin-security-terrorism-cyber-attacks#img-1>, accesat la 09.10.2015, Jan Techau, *The Four Threats to European Security*, October 2, 2012, disponibil la <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=49541>, accesat la 08.10.2015.

¹³ Sylvie Kauffmann, Stefan Kornelius, *From Islamism to Putin, Europe faces new threats – but can it unite to fight?*, 5 February 2015, disponibil la <http://www.theguardian.com/world/2015/feb/05/europe-threats-islamism-putin-security-terrorism-cyber-attacks#img-1>, accesat la 09.10.2015.

Pe termen lung și în condițiile implicării insuficiente în rezolvarea crizelor apărute inclusiv pe propriul continent, dar și pe altele, subfinanțarea sectoarelor de apărare și securitate poate afecta statele comunitare, deoarece un conflict suficient de puternic declanșat în altă parte a lumii poate avea oricând fie consecințe directe, fie doar reverberații pe plan european. Acest aspect este cu atât mai grav cu cât statele UE au ajuns să se bazeze foarte mult pe sprijinul militar al SUA. Pe de o parte, acest fapt creează o relație de dependență a UE față de SUA, care ar trebui să fie evitată pentru a nu produce riscuri suplimentare la adresa securității europene într-un scenariu al totalei neimplicări a SUA. Pe de altă parte, o asemenea abordare are potențialul real de a slăbi rolul și influența UE în cadrul NATO¹⁴.

Prin urmare, situația sectoarelor apărării și securității în statele europene nu este, în mod evident, deloc ideală, mai ales într-o lume în care se urmărește, cel puțin la nivel teoretic și ideal, eliminarea granițelor naționale. Este cu atât mai grav cu cât statele, ca „cetățeni globali“, ar trebui să acționeze permanent în sensul protejării intereselor lor proprii la nivel internațional, dar și să se mobilizeze și să se unească în virtutea unui scop comun, inclusiv pentru intervenții în afara frontierelor. Cu alte cuvinte, semnalul dat de statele europene este că nu doresc să-și asume rolul de participant cu drepturi depline la scena globală și că nu au încredere totală în acordurile și tratatele internaționale, așa cum sunt acestea definite în prezent. Totodată, lipsa statelor europene de a se mobiliza denotă faptul că acestea suferă și de o lipsă de viziune strategică.

*Calea spre un model comun de acțiuni
în vederea prevenirii și contracarării amenințărilor
și recomandări pentru relația cu publicul*

În contextul actualei crize a refugiaților, a redevenit necesară reluarea și finalizarea discuțiilor privind modul optim de gestionare a crizelor. Tocmai modul în care s-a derulat această situație reprezintă un indiciu suplimentar referitor la urgența soluționării problemei. Practic, pentru a putea propune soluții concrete în vederea rezolvării unor situații la fel de volatile, este necesară, pe de o parte, înțelegerea acestora într-un format extins și pe baza a cât mai multor informații. În cazul crizei refugiaților, este valabilă observația, potrivit căreia traseele de migrație la nivel regional și global puteau fi prevăzute prin analizarea pe termen mediu a condițiilor și evoluțiilor locale de securitate economică, de sănătate, alimentară și militară¹⁵.

¹⁴ Sylvie Kauffmann, Stefan Kornelius, *From Islamism to Putin, Europe faces new threats – but can it unite to fight?*, 5 February 2015, disponibil la <http://www.theguardian.com/world/2015/feb/05/europe-threats-islamism-putin-security-terrorism-cyber-attacks#img-1>, accesat la 09.10.2015, Jan Techau, *The Four Threats to European Security*, October 2, 2012, disponibil la <http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=49541>, accesat la 08.10.2015.

¹⁵ Hans Günter Brauch, *Concepts of Security Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks*, în H. G. Brauch, Ú. Oswald Spring, C. Mesjasz, J. Grin, P. Kameri-Mbote, B. Chourou, P. Dunay, J. Birkmann (Eds.), *Coping with Global Environmental Change, Disasters and Security*, p. 106.

În prezent, există două variante distincte ideale de gestionare a crizelor. Prima dintre ele menține rolul central al statelor, dar le impune acestora anumite limite date de necesitatea respectării principiilor și tratatelor internaționale, precum și de participarea la adoptarea unui model comun de acțiune și la hotărâri punctuale referitoare la soluționarea unor crize sau conflicte.

Al doilea tip de abordare presupune mutarea în întregime a proceselor de decizie de la nivel național la cel internațional, formularea unui cadru coerent și unitar pentru crearea unor structuri dedicate, pentru verificarea și ajustarea eficienței funcționării acestora și elaborarea unor norme comune de identificare, evaluare și soluționare a eventualelor amenințări și riscuri. Subsumat acestui subiect, apare și problema constituirii unei agenții de informații unitare europene care să transmită în mod coerent și eficient informații beneficiarilor comunitari. Această ultimă cerință este impusă tocmai de faptul că, în anumite situații – inclusiv în cazul crizei refugiaților – structurile naționale de informații și-au dovedit ineficacitatea, nereușind să transmită beneficiarilor, la timp și într-un cadru organizat, informații coerente și nici să se coordoneze în timp real.

În oricare dintre cele două variante, este nevoie ca reprezentanții comunitari să se pună de acord asupra unei abordări comprehensive și să se coordoneze mai bine, inclusiv prin consolidarea cooperării transfrontaliere între autoritățile naționale, a îmbunătățirii agențiilor de informații din Europa, dar și între ele și cele de pe alte continente, tocmai pentru a preveni și contracara răspândirea radicalismului și a extremismului pe plan local.

Soluționarea în mod optim și organizat a crizelor este cu atât mai importantă cu cât, în prezent, amenințările apar și se manifestă tot mai rapid și cu un grad mare de imprevizibilitate. În acest punct, intervine un alt actor care nu trebuie neglijat, anume publicul, care, pe de o parte, este afectat, fie direct, fie indirect, de situațiile de risc care apar pe plan intern sau extern, iar pe de altă parte, este conștient faptul că este expus constant la pericole. Totodată, ca urmare a faptului că trăiește într-o societate deschisă, publicul are acces liber și facil la multe informații care provin din surse și medii diferite, mai mult sau mai puțin validate.

Prin urmare, pe măsură ce crizele apar cu rapiditate și în condiții de imprevizibilitate, publicul află în timp real de existența acestora, își formulează opinii despre evenimentele aflate în desfășurare și își formează așteptări despre cum și când ar trebui să fie soluționate situațiile de risc. În aceste circumstanțe, autoritățile locale și centrale trebuie să urmărească identificarea cât mai timpurie a eventualelor crize, să elaboreze un cadru larg de acțiune care să cuprindă atât modul de luare a deciziilor, cât și un set de mecanisme de alertă și răspuns rapid.

Totuși, în lipsa unei comunicări bune a autorităților care să acopere toate nuanțele și detaliile necesare pentru obținerea unei imagini complete și clare asupra situațiilor de risc, în rândul publicului, poate apărea sentimentul de frică și cel de neîncredere față de cei responsabili la nivel local sau central¹⁶. În cazul

¹⁶ Vezi Lennart Sjöberg, „Risk Perception by the Public and by Experts: A Dilemma in Risk Management“, în *Human Ecology Review*, Vol. 6, No. 2, 199, p. 8.

luării unor decizii care, pe termen scurt și mediu, restrâng drepturile și libertățile omului, poate apărea situația în care populația să nu coopereze cu autoritățile în sensul implementării unor măsuri de siguranță publică.

Totodată, absența informațiilor poate genera apariția și răspândirea sentimentului de frică și de panică, care, la rândul lor, pot îngreuna misiunea autorităților și chiar cauza, pe termen mediu și lung, supralicitării și paralizării instituțiilor. Combinarea fricii cu neîncrederea poate avea consecințe grave sau chiar tragice într-o criză care privește domeniul sănătății sau cel al securității alimentare și în care, de exemplu, persoanele însărcinate cu oprirea răspândirii unei epidemii sunt împiedicate să acționeze sau sunt întâmpinate cu ostilitate de către populație¹⁷.

Lipsa de încredere a publicului în autorități este generată de faptul că, în mod inerent, va exista, într-o proporție oricât de mică, o diferență între perspectiva oficială și cea a publicului asupra securității și apărării. Aceasta poate fi înțeleasă de o parte a publicului ca o incapacitate a statului de a transmite mesajele adecvate, o formă de rea voință sau o încercare de ascundere a acelor elemente ale situației reale care ar putea fi considerate discutabile sau neclare.

Pentru a evita formarea sentimentului de neîncredere, autoritățile trebuie să urmărească implementarea unei strategii coerente și unitare de comunicare, care să se bazeze inclusiv pe un studiu îndelungat și complex al opțiunilor și percepțiilor publicului. Totodată, responsabilii locali și centrali trebuie să fie preocupați de creșterea transparenței actului decizional, de elaborarea unor norme complete în domeniul supravegherii și controlului activității autorităților, precum și de includerea, pe cât posibil, în mod concret și clar, a publicului în luarea deciziilor cu impact asupra sa, astfel încât populația să capete sentimentul că punctele sale de vedere au fost ascultate și luate în considerare¹⁸.

BIBLIOGRAFIE

Achenbach, Joel, Bernstein, Lenny, Dennis, Brady, Sun, Lena, *Out of control: How the world's health organizations failed to stop the Ebola disaster*, October 4, 2014, disponibil la <http://www.washingtonpost.com/sf/national/2014/10/04/how-ebola-sped-out-of-control/>, accesat la 09.10.2015.

Brauch, Hans Günter, *Concepts of Security Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks*, în Brauch, H. G., Oswald Spring, Ü., Mesjasz, C., Grin, J., Kameri-Mbote, P., Chourou, B., Dunay, P., Birkmann, J. (Eds.), *Coping with Global Environmental Change, Disasters and Security: Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks*, disponibil la <http://www.springer.com/us/book/9783642177750>, accesat la 09.10.2015, pp. 61-106.

¹⁷ Vezi Joel Achenbach, Lenny Bernstein, Brady Dennis, Lena Sun, *Out of control: How the world's health organizations failed to stop the Ebola disaster*, October 4, 2014, disponibil la <http://www.washingtonpost.com/sf/national/2014/10/04/how-ebola-sped-out-of-control/>, accesat la 09.10.2015, Vincent Foucher, *Ebola in Guinea: A "Political" Epidemic?*, 1 October 2015, disponibil la <http://blog.crisisgroup.org/africa/2015/10/01/ebola-in-guinea-a-political-epidemic>, accesat la 09.10.2015.

¹⁸ Vezi Christer Svahn, *Risk Perception and Communication – A Study on How People Living in the Tisza River Basin, Hungary Perceive the Risk of Floods and How the Flood Risk Communication Between Authorities and the Public Could Be Improved*, Teză de master, 2013, disponibil la <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:627692/FULLTEXT01.pdf>, accesat la 09.10.2015, pp. 44-54.

- Burgess, Peter, Gutwirth, Serge, *A Threat Against Europe: Security, Migration and Integration*, disponibil la <http://www.ies.be/node/1223>, accesat 09.10.2015.
- Foucher, Vincent, *Ebola in Guinea: A "Political" Epidemic?*, 1 October 2015, disponibil la <http://blog.crisisgroup.org/africa/2015/10/01/ebola-in-guinea-a-political-epidemic>, accesat la 08.10.2015.
- Kauffmann, Sylvie, Kornelius, Stefan, *From Islamism to Putin, Europe faces new threats – but can it unite to fight?*, 5 February 2015, disponibil la <http://www.theguardian.com/world/2015/feb/05/europe-threats-islamism-putin-security-terrorism-cyber-attacks#img-1>, accesat la 09.10.2015.
- Schnabel, Albrecht (Ed.), *Southeast European Security: Threats, Responses, Challenges*, disponibil la https://www.novapublishers.com/catalog/product_info.php?products_id=794, accesat la 09.10.2015.
- Sjöberg, Lennart, „Risk Perception by the Public and by Experts: A Dilemma in Risk Management“, în *Human Ecology Review*, Vol. 6, No. 2, 199.
- Svahn, Christer, *Risk Perception and Communication – A Study on How People Living in the Tisza River Basin, Hungary Perceive the Risk of Floods and How the Flood Risk Communication Between Authorities and the Public Could Be Improved*, Teză de master, 2013, disponibil la <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:627692/FULLTEXT01.pdf>, accesat la 09.10.2015.
- Techau, Jan, *The Four Threats to European Security*, October 2, 2012, disponibil la <http://carnegie-europe.eu/strategieurope/?fa=49541>, accesat la 08.10.2015.